

BABYOR NI ESTER

Murung'agen e Re Ke Babyor Ney

Fare Babyor ni Ester e murung'agen ba rugod nib Jew ni Ester fithingan, ni be' nrib t'uf rok e girdi' ko nam rok. Me dow ko pogofan rok nge ayuweg e girdi' ko nam rok nge dakun li'rad. Ngiyal'nem e i par Ester u Susa ni tafen e pilung nu Persia, nma par e re pilung nem riy ko ngal'an e garbeb. Ester e nim' rok ni kab bitir, me chugliy be' nib mo'on ni labthir rorow e ngeyal ni Mordekai fithingan. Fare babyor ni Ester e be weliy fan fare madnom ni Purim fithingan nma tay e girdi' nu Israel ni yu duw, ni ngu'ur leam niked Got ni ayuwegrad u pa' e to'ogor rorad. Babyor ni Ester ni bay ko Hebrew Bible e dariy bang ni yog murung'agen Got riy, machane be dag ni Got e rungrunguy pa' ngak e girdi' rok, me ir e tay Ester nge mang Queen.

Gathon e Re Ke Babyor Ney

Ester ni mang *queen* 1:1–2:23

Makath ni tay Haman ni ngan thang mit e *Jew* 3:1–5:14

Mordekai ni ning e ayuw ngak Ester 4:1–17

Mordekai nni tayfan ma dan li' ngem' 5:1–6:14

Haman nni thang e fan rok 7:1–7:10

Pi *Jew* nra gelgad ko pi to'ogor rorad 8:1–9:19

Fare madnom ko Purim 9:20–32

Feni ga' bugwan Xerxes ni Pilung nge Mordekai 10:1–3

Vashti ni Queen nde fol rok Xerxes ni Pilung

¹⁻² Xerxes ni Pilung nu Persia e i par u Susa ni aram e tochuch ko re binaw nem, ngi i gagiyegnag 127 yang e nug nu India nge mada' nga Ethiopia.

³ Yan i man e dalip e duw ni i gagiyeg me pi' ba madnom ni fen urngin e pi tayugang' nge pi tolang ko am rok. Re madnom nem e immoy e pi tolang ko yu raba' i salthaw nu Persia ngu Media riy, nge pi governor nge bogi pumo'on nib ga' lungrad ko yungi nug nem.

⁴ Ma ba polo' nel' e pul ni i dag ni be uf uf nga feni yo'or talin nge feni gamog tafen nge feni fla'ab.

⁵ Ma nga tomuren e binem, miki pi' fare pilung reb e madnom ni fan ngak urngin e girdi' u lan yu Susa ni ireram e tochuch, ni pining e pi'in ni bfel' rogorad nge pi'in yad ba gafgow. Re madnom ney e ntay ni reb e wik u lan e yoror ko fare naun ni tafen e pilung.

⁶ Lan e re yoror nem e kan nunuwnag nga yungi kateng ni *cotton*, ni kan m'ag nga yul' i gaf ni *linen* nib *purple* rama'en ni kan the' ngalan yugaf i bachal nib silber ni bay ko duga' ni *marble*. Ma chiya ni gol nge silber e kan tay u lan fare yoror i yan. Lan e re yoror nem e kan filath e malang ni *marble* nib wech riy, nge malang ni yo'or ra'en, nge yu raba' i yar nib mat ra'en, nge *turquoise* nib ra'en mak'ef.

⁷ Garbad e un pi' u lan e kap ni gol ndariy l'agruw e pi kap nem nib ta'reb ya'an, me pi' fare pilung e wayin ni yo'or ngu'un unum.

⁸ Ra be' me unum urngin ni ba'adag, ya keyog fare pilung ngak e pi tapigpig rok nra be' ma nge unum gelngin riy.

⁹ Ma ku ngiyal' i n'em ma bay Vashti ni *Queen* u lan fare naun ko pilung ni yad be madnom e pi'in ppin.

¹⁰ Me yan i gaman e medlip fen ko fare madnom rok fare pilung, ma ke yo'or e wayin nike unum fare pilung ke ba'ud e thin rok, ma aram me pining fa medlip i pumo'on ni *eunuch** ni yad ma pigpig ngak ni aram i Mehuman, Biztha, Harbona, Bigtha, Abagtha, Zethar, nge Karkas.

¹¹ Me yog ngorad ni ngar feked Vashti ni *Queen* i yib ngak nike tay fare te'eliyaw ni fen le'engin e pilung. Re *Queen* e pilung nem e be' ni bpin nrrib pidorang, ere ba'adag fare pilung ni nge dag feni pidorang ngak e pi tolang nge urngin e pi girdi' nike piningrad ngaram.

¹² Machane nap'an ni yan i yog fapi tapigpig ngak Vashti e tin keyog fare pilung ni nge rin', me ga'ar dabi rin'. Mri k'aring e damumuw nib gel ngak fare pilung.

¹³ Ma ba yalen nma rin' e pilung nma fith laniyan' e pi'in llowan' u murung'agen e mo-tochiel nge yalen, ma aram me pining e pi tafanow rok, ya yad manang e n'en ni ngan rin'.

¹⁴ Pi'in ba ga' ni yad ma puruy' e Karshena, nge Shethar, nge Admatha, nge Tarshish, nge Meres, nge Marsena, nge Memukan — medlip i tayugang' nu lan yu Persia ngu Media ni yad e th'abi tolang u lan gil'ilungun fare pilung.

¹⁵ Me ga'ar ngak e pi pumo'on ney, "I gag i Xerxes ni Pilung e gu l'oeg e pi tapigpig rog ngra-

* **1:10 EUNUCH:** Pumo'on ni ka ni maad'ad ngak ni dabki finey e ppin, ma maruwel rok e ma ayweg e ppin rok e pilung.

nod ngak Vashti ni *Queen* ni nga rogned ngak e tin kugog ni nge rin', ma de fol riy! Ere mang e be yog e motochiyel ni ngad rin'en ngak?"

¹⁶ Ma aram me yog Memukan u p'eowchen fare pilung nge pi tolang ko salthaw rok ni ga'ar: "I Vashti ni *Queen* e gathi kemus ni go' en pilung e ke tamra'nag', nge pi tolang ko salthaw, ya gubin e girdi' u ga'ngin yang i gil'ilungun e en pilung!

¹⁷ Gubin e ppin u lan gil'ilungun e en pilung e bay ra tababgad i dariy fannag figirngirad nnap'an ni yad ra rung'ag e n'en ke rin' fare *queen*. Ra lungurad, 'I Xerxes ni Pilung e mol'og ni nge yib Vashti ni *Queen* i guy ma de fol riy.'

¹⁸ Nap'an nra rung'ag e pile'engin e pi tayugang' nu Persia ngu Media e ngongol rok fare *queen*, ma yad ra tabab i weliy murung'agen ngak figirngirad. Ma gubin e pi'in bay figirngirad e bay dab kurted fan figirngirad, me damumuw figirngirad ngorad.

¹⁹ Fa'anra ba m'ag u wun'um i gur Pilung me ere mog lungum nge garer ni Vashti e darkiy e ngiyal' ni nge yib nga p'eowchem. Mog ngan yoloy ngalan e motochiyel nu Persia ngu Media ya nge dabkiyag ni ngan thilyeg. Ma aram mag pi' e liw rok ni *queen* ngak reb e bpin nib manigil boch ngak.

²⁰ Nap'an ni go' yira nang e n'en ni kamog u daken i gil'ilungun ni polo', ma gubin e pi'in ppin ma yad ra fol rok pi figirngirad miyad tayfarad ni demturug ko bfel' rogorad ara yad ba gafgow."

²¹ Fare pilung nge pi tolang ko am rok e yad ba'adag fare n'en keyog Memukan, ma aram me

rin' fare pilung ni bod rogon nike yog.

²² Ma gubin yang e pi nug u tan gil'ilungun, me pi' fare thin nge yan ngay, ni ka ni yoloy ni thin ko fare gi nug ni be yog ni gubin e pumo'on nib mabgol e yad e masta ko tabnaw rorad, ma yad e ngar dugliyed e n'en ni ngan rin'.

2

Ester ni mang Queen

¹ Ma fa'ani aw e damumuw rok fare pilung, me par ngi i leamnag e n'en nike rin' Vashti nge lungun nike wereng nib togopluw ngak fare *queen*.

² Ma boch fapi tafanow rok ni yad ba chugur ngak e lungrad ngak, "Mangfan ni dabmog ngan changarnag boch e rugod ni dawor ra nanged e pumo'on ma yad ba pidorang?"

³ Rayag ni nge bang e nug u tan gil'ilungun ma ga duwgiliy be' riy ngamog ngorad ngar feked gubin e rugod nib pidorang i yib ko *harem** ni bay u roy u Susa, ni re binaw ni tochuch. Ma ga tayrad nga tan pa' Hegai, ni fare *eunuch* ni ir e bmilfan e pi pin rom ngak, nge chamgiyrad ko falay ngari m'ug fel'ngirad.

⁴ Ma ga mel'eg e re rugod ni ir e th'abi fel' u wun'um nge yan nga luwan Vashti nge mang *queen*."

Me felan' fare pilung ko re bugithin nem, me fol riy.

⁵ Immoy reb e *Jew* u rom u Susa ni Mordekai fithingan nib mo'on ni fak Jair; ni reb i girdi'en

* **2:3 HAREM:** Naun ko ppin ko an pilung.

e ganong rok Benjamin ma ku reb i owchen Kish nge Shimei.

⁶ Nap'an ni fek Nebukadnezzar ni Pilung nu Babylon i Jehoiakin ni Pilung nu Judah nga Babylon nib kalbus, nib mu'un barba' i girdi' ngak ni ku ni kolrad, ma immoy Mordekai u fithik'rad.

⁷ Immoy be' ni bpin ni walagen, ya walag e gal labthir rorow, ni Ester fithingan ma fithingan ni Hebrew e Hadassah ni ka ba rugod ma ba pidorang ma rib fel' i tay kenggin nge rarayen dow. Nim' rok Ester me fek Mordekai nge chugliy nge ilal me par ni fak.

⁸ Nap'an ni pag fare pilung lungun ni garer u daken e nam ma bo'or e rugod nni fekrad i yib nga Susa ni bay Ester u fithik'rad. Ester e kun fek ngalan fare naun ni tafen e pilung nga tan pa' Hegai, ni ir e bmilfan fare tafen e ppin ngak.

⁹ Ma ba'adag Hegai daken Ester, ma aram mri tiyan' ngak ngi i ayuweg. Ka ngiyal'nem me tabab Hegai i ngongliy rogon Ester ngan chamgiy ko falay ma ba muduwgil e ggan rok. Me pi' e bin nth'abi fel' e senggil ngak u lan fare naun ni tafen e ppin, me tay medlip e ppin nni mel'egrad u rom u tafen e pilung ni ngar pigpiggad ngak.

¹⁰ I fol ko n'en ni yog Mordekai ngak ni dabi yog ni ir e ba *Jew*.

¹¹ Gubin e rran ma yug be cheal Mordekai u lan e yoror ko fare tafen e ppin, ni bochan e ba'adag ni nge nang salpen Ester, me nang ko mang e bay nrin' ngak.

¹² Rogon ni yima ayuweg fapi ppin ni yibe maluk nagrad ko falay ni ngar pidoranggad e

reb e duw n'umngin nap'an, nel' e pul e yima chamgiyrad ko gapgep nge *myrrh* ma ku nel' e pul e yima chamgiyrad ko gapgep nge *balsam*. Ma nga tomuren e aram e yira fekrad ni ta'ta'abgayad i yan ngak Xerxes ni Pilung.

¹³ Nap'an nra yan bagyad fapi rugod u tafen e ppin ngak fare pilung, ma demturug e re mit i mad ni ba'adag ni nge yin' mra yag.

¹⁴ Ra blayal' me yan e ngaram me yan i kakadbul riy min fek i yan nga reb e tafen' e ppin ni Shaashgaz e ba milfan ngak nma ayweg, ireram e re *eunuch* nib milfan e pi ppin rok e en pilung ngak. Ma aram e dabki yan ko fare pilung bayay, kemus ni fa'anra fare pilung e ba'adag fare pin me yog fithingan mi ni fek i yib ngak.

¹⁵ Me taw nga nap'an ni nge yan Ester ngak fare pilung. Ester e ba rugod ni fak Abihail ni labthir rok nge labthir rok Mordekai e yow walag, ma Mordekai e ke pof Ester ni nge fakay; Ester e gubin e girdi' nra guy maba m'agan'rad ngak. Nap'an ni taw ni nge yan, me chuw ko re mad nike yog Hegai ngak ni nge chuw ngay, ni fare *eunuch* nib milfan fare tafen e ppin ngak.

¹⁶ U lan e re duw ni gaman e medlip e duw ngay nike pilung i Xerxes ko pul ni ragag ni aram e pul ni *Tebeth* mi ni fek Ester i yan ngak Xerxes ni Pilung ngalan fare naun rok.

¹⁷ U fithik' fapi ppin ma Ester e th'abi adag, ma ir u fithik' fapi ppin e ri magan' ngak ma ba'adag daken. Ma aram me tay fare te'elyaw rok le'engin e pilung nga lolugen, me mangnag *queen* nike yan nga luwan Vashti.

18 Ma aram me yog ni ngan madnomnag Ester me pining gubin e pi tolang ko salthaw rok nge gubin e tolang ko am. Me yog ni ngan toffan[†] u ga'ngin gil'ilungun me wereg e tow'ath ni yo'or ni thawon e pilung.

Mordekai ni ayuweg e pogofan rok fare pilung

19 Ma fa'ani mokun bayay fapi rugod nga ta'bang, ma ke par Mordekai nga but' u langan e garog u tafen e pilung.

20 Ma ka dawori yog Ester ngak be' ni ir reb e *Jew*. I yog Mordekai ngak ndabi yog ngak be', me fol riy nde yog ni bod rogon ni i fol ko ngiyal' ni i chugliy Mordekai ni kabochi bulyal.

21 Ngiyal' ni ba'aram ni immoy Mordekai u reb e liw u lan fare tafen e pilung, ma bay l'agruw e *eunuch* ni Bighthana nge Teresh ni ur matnagiyew langan e mab ni yan ngalan e pi senggil rok fare pilung, miyow damumuw ngak Xerxes ni Pilung miyow makathnag ni ngan thang e fan rok.

22 Me na'ab Mordekai ngay me yog ngak *Queen* Ester, ma aram me yog Ester ngak e an pilung e n'en nike na'ab Mordekai ngay.

23 Aram min gay marung'agen fare makath mi ni pir'eg nib riyul', ma aram min uchuliy fa galicha' ngar m'ow. Me yog fare pilung ni ngan yoloy e pin'ey ni buch ngalan babyoren e pi tayugang' u tan gil'ilungun.

3

Makath rok Haman ni ngan thang mit e Jew

[†] 2:18 toffan; *ara* dab kun pi' e tax.

¹ Me yan i bangiyal' me tolangnag Xerxes ni Pilung be' nib mo'on ni Haman fithingan nge tay ko fare liw ni kemang tolang u lan e gin ma gagiyegnag. I Haman e be' nib mo'on ni fak Hammedatha ni be' ni owchen Agag.

² Me yog fare pilung ngak urngin e pi tolang ni yad ma maruwel rok, ni ngar daged ngak Haman ni yad be tayfan, ni aram e ngar ragbuggad nga but' ngar siro'gad ngak. Yad gubin nrin'ed ni aram rogon, kemus ni go' Mordekai e de rin'.

³ Me fith boch e tolang ko maruwel rok e en pilung ngak Mordekai ko mangfan nder fol ko tin keyog fare pilung';

⁴ gubin e rran nu ur gelfen gad ngak ni nge ragbug', machane de motoyil ngorad. Me welthin ngorad ni ga'ar, "I gag e gu ba *Jew* ni dabiyaq ni nggu siro' ngak Haman." Ma aram miyad yog e ran'ey ngak Haman ni yad be tafinaynag ni sana yug ra fek Haman owchen ko tin be rin' Mordekai.

⁵ Nap'an ni nang Haman ni der ragbug Mordekai nga but' nge siro' ngak mri damumuw,

⁶ ma nap'an niki nang ni Mordekai e ba *Jew* me duwgiliy ni gathi go' Mordekai e nge gechignag. Me leamnag ni nge thang mit gubin e *Jew* ni bay u tan e gagiyeg rok yu Persia.

⁷ Lan ragag nge l'agruw e duw nike gagiyeg Xerxes ni Pilung, u lan e pul ni ta'reb ni aram e pul ni *Nisan*, me yog Haman ni ngan girengiy e pow (ni "Purim," ni yad ma yog) ni nge duwgiliy e re rran nge re pul ni bfel' ni ngan rin' fa pin'en ni ka ni makathnag. Ma aram me muduwgil ni rofen ni ragag nge dalip fen ko pul ni ragag nge l'agruw ni

aram e pul ni *Adar*:

⁸ Aram me yog Haman ngak fare pilung ni ga'ar, "Bay bmit i girdi' ni yad ba wear u daken gil'ilungum ni ga'ngin ni yira piri'egrad u lan urngin yang e pi nug ni ga ma gagiyegnag. Pi yalen rorad e yug ba thil nga yalen gubin e girdi'. Ma ku reb e darir ma folgad ko pi motochiyel u lan gil'ilungum, ere de fel' ni ngam fek owchem rorad.

⁹ Fa'anra ba m'agan'um ngay i gur Pilung ma ga ngongliy ba motochiyel ni ngan thang e pogofan rorad. Fa'an ga ra rin', ma gu be micheg ngom ni gu ra pi' 375 e ton e silber ngom ni ngam tay ko chubgil ko pilung ni ngan maruwel ngay u lan gil'ilungum."

¹⁰ Me luf fare pilung e luwaw rok ni bay e pow rok riy, nge pi ngak Haman ni fare togopluk rok e pi *Jew*, ni aram fare mo'on ni fak Hammedatha, ni reb i owchen Agag.

¹¹ Me ga'ar fare pilung ngak, "Girdi' nge salpiy rorad e fanam; mu rin' e tin ni ga ba'adag ngorad."

¹² Aram, me rofen ni ragag nge dalip ko bin m'on e pul me pining Haman e pi tayol rok e en pilung nge yog ngorad ni ngar yoloyed e babyor ni ngan pilyeg e thin riy nga gubin mit e thin ni yima yog u ga'ngin gil'ilungun fare pilung, mi ni pi' nge garer ko gubin e pi'in yad ma gagiyeg, nge pi governor, nge pi tolang ko salthaw. Yungi babyor nem e fithingan fare pilung i Xerxes e ni tay nga daken, mi ni pag e hung rok nga daken ni fare luwaw rok e ni fanay ngay.

¹³ Girdi'en e mil e ra feked e yungi babyor ney nga gubin yang e nug u lan gil'ilungun fare pilung.

Bay riy ni kanog ni rofen ni ragag nge dalip ko pul ni *Adar* e ngan thang e fan rok gubin e *Jew*, ni fel' yangren nge pilbithirl, nge ppin nge bitir. Yira li'rad ko saydon ni dab ni runguyrad mi ni fek rorad e tin nib milfan ngorad.

¹⁴ Pin'en ni bay u lan fa yungi babyor ni kan duwgiliy ni ngan rin' e go' ngan weliy u gubin yang e nug, ni bochan e nge be' me t'armadlin ko rofen nem ni ba yib.

¹⁵ Me yog fare pilung ni ngan fanay fare bbugithin ni ka ni yoloy ngan weliy u lan yu Susa ni aram fare tochuch, ma girdi'en e mil e ra feked fare thin ko pi nug i yan. Me par fare pilung nge Haman nga but' ngar unumew ban'en e ngiyalin'em ni girdi' nu Susa e be wagegey laniyan'rad komang e yi be rin'.

4

Mordekai ni ning e ayuw rok Ester

¹ Nap'an ni na'ab Mordekai nga urngin e pin'en ni kan rin', ma gelngin e kireban' ni yib ngak me guchthiy e mad rok, me yin' e mad ni tutuw, me af e awat nga daken lolgen, me yan u lan fare binaw, nike pag laman ngalang ni be yor,

² nge yan i mada' ko garog u tafen e pilung. De yan nga naun ni bochan e dabiyag ni ngan pag be' nike yin' e mad ni tutuw nge yan nga naun.

³ Gubin yang e yungi nug nrung'aged fare thin nike yog fare pilung, me yor e pi *Jew* riy ngalang. Miyad pag e abich, miyad yor ni yad be dololoy', ma bo'or i yad ni yon' e mad ni tutuw miyad mol nga fithik' e awat.

⁴ Nap'an ni yog e pi tapigpig ni ppin nge *eunuch* rok Ester ngak e n'en ni be rin' Mordekai me magfan'. Me pi' boch e mad nge yan ngak Mordekai ni nge yin' ma dabki yin' e mad ni tutuw, machane de fek Mordekai fapi mad.

⁵ Ma aram me pining Ester i Hathach, ni'ir reb fapi *eunuch* nu lan fare naun rok e pilung nike mel'eg fare pilung ni nge mang tapigpig rok Ester, me yog Ester ngak ni nge yan ngak Mordekai nge nang ko mang e ke buch nge mangfan.

⁶ Me yan Hathach ngak Mordekai nga lukngun e binaw ko garog ni yan nga tafen e pilung.

⁷ Me yog Mordekai ngak gubin e tin ke buch rok, nge urngin e salpiy nike micheg Haman nra tay ko chubgil ko pilung ni fa'an yira thang e pogofan rok gubin e *Jew*.

⁸ Me pi' ngak Hathach bang fapi babyor ni murung'agen, ni kan be'eg u Susa ni be yog ni ngan thang mit e *Jew*. Me yog Mordekai ngak ni nge fek i yan ngak Ester, me weliy rogon ngak, me yog ngak nge yan i wenig nagrad girdi'en ngak fare pilung nge runguyrad.

⁹ Me rin' Hathach ni aray rogon,

¹⁰ me pi' Ester e re thin ni ba'aray ni ngan fek i yan ngak Mordekai:

¹¹ "Demturug be' nib pumo'on fa be' ni bpin nra yan ngalan e yoror ni nge guy e pilung ni dawor nni pining, ma yira thang e pogofan rok ni dariy e maruwar riy. Ara'rogon e motochiyel; gubin e tafanow ko pilung nge girdi' ma manang e re motochiyel nem. Ta'ab kanawo' e ra liyeg ko re motochiyel ney: fa'anra paluweg fare pilung e sog

rok ngak be', ma aram e facha' e dabkun thang e pogofan rok. Me gag e ke gaman reb e pul ni daworki piningeg pilung ni nggu wan gguy."

¹² Nap'an ni taw e thin rok Ester ngak Mordekai,

¹³ me ginaeng Ester ko re thin ni ba'aray ni pi' nge yan ngak: "Dab mu tafineynag ni gur u fithik' e pi *Jew* e dabi buch ban'en rom, ni bochan e ga bay u tafen e pilung.

¹⁴ Fa'anra dabmog ban'en ko ngiyal'ney, ma ayuw e ra yib u tharmiy ngak e *Jew*, ni dabi buch ban'en rorad, machane gur nge chon e tabnaw ko chitamam e go' ra math owchemed. Mini' e manang — sana bochan e ngiyal'n'ey nra taw ngay ma aram fan nim mang *queen!*"

¹⁵ Ba'aray e fulweg ni pi' Ester nge yan ngak Mordekai:

¹⁶ "Mman ngam pining gubin e *Jew* nu lan yu Susa nga ta'bang; mi gimed pag e abich ngam meybil nignedgag. Dab mu ked fa mu unumed ban'en ni dalip e rran nge dalip e nep'. Pi tapigpig rog ni ppin nge gag e ku bay gu rin'ed ni aray rogon. Ma nga tomuren e bay gu wan ngak fare pilung, ni yugu aram rogon ni ba togopluw ko motochiyel. Fa'anra thingar gum' ni bochan e ren'ey ni kug rin', me ere kefel' nggum'."

¹⁷ Ma aram me chuw Mordekai nge yan i rin' urngin e pin'en keyog Ester ngak ni nge rin'.

5

Ester ni pining fare Pilung nge Haman nga ba madnom

¹ Me yan i rofen ni gaman e dalip fen ngay nike pag Ester e abich me yon' ba mad nib n'uw ni

madan e *Queen* me yan i sak'iy ngalan e yoror ko naun rok fare pilung nib sap ko fare senggil ni bay e chiya ntagil' e en pilung riy. Ma bay fare pilung u lan fare senggil nike par u daken fare chiya ntagil' e pilung, nib changar nga langan e mab nga wean.

² Nap'an ni guy fare pilung i Ester ni *Queen* nib sak'iy u wean, mri felan' nike guy, me foleg fare sog rok ngak nib gol. Me yib Ester i yib ngeb i math nga tabanggin fare sog.

³ Me fith fare pilung Ester ni ga'ar, "Ester ni *Queen*, mang e kamubnag? Mog ngog e n'en ni ga ba'adag mu gu pi' ngom, ni mus nga balay gil'ilungug ma gu ra pi' ngom."

⁴ Me fulweg Ester ni ga'ar, "Fa'anra ba m'ag u wun'um i gur e en Pilung, ma gu ba'adag ni ngambow Haman e nep' ney nga ba madnom ni gu be ngongliy rogon ni fenmew."

⁵ Ma aram me yog fare pilung ni nge yib Haman ni papey, ya ke pining row Ester nga ba madnom. Aram me yan fare pilung nge Haman ko fare madnom nike ngongliy Ester rogon.

⁶ Ma nap'an ni yad be unum e wayin me fith fare pilung Ester ni ga'ar, "Mog ngog ko mang e ga ba'adag, mu gu pi' ngom. Maray rom e gu ra tay nga tagil', ni mus ni fa'an ga ra ning baley u gil'ilungug."

⁷ Me fulweg Ester ni ga'ar,

⁸ "Fa'anra ri gab gol i gur Pilung ni ngam pi' ngog e n'en ni nggu maraynag, me'ere gu ba'adag ni ngkug piningem nge Haman gabul nga reb e mur ni bay gu fal'eg rogon ni fenmew. Ma aram e ngiyal' ni bay gog ngom e n'en ni gu ba'adag."

Haman ni makathnag ni ngan thang e fan rok Mordekai

⁹ Nap'an ni m'ay fare madnom me yan Haman ni ka ri felan' ma ke uf. Machane yug nap'an ni guy Mordekai u langan e garog u tafen e pilung nde sak'iy nge tayfan u nap'an ni yib u charen nge yan mri damumuw Haman ngak nib gel.

¹⁰ Machane me guman'nag ir nge yan nga tafen. Ma aram me pining e pi fager rok nga tabnaw rok me yog ngak i Zeresh ni le'engin nge un ngorad ko mu'ulung.

¹¹ Me par ngi i ufan sorok nga feni fel' rogon, nge feni yo'or e pagel ni fak, nge rogon nike tolangnag e en pilung ko liw rok, nge feni rib ga' fan u fithik' urngin e pi tolang u tan pa' e en pilung.

¹² Miki ul ul ngay ni be ga'ar, "Ma gathi kemus ya Ester ni *Queen* e ki piningmow e en pilung nga ku reb e madnom gabul.

¹³ Machane ri dariy ta'reb e pin'ey ni be fel' u wun'ug, u n'umngin nap'an ni gu be guy e re *Jew* nem i Mordekai ni be yumum' u langan e garog u tafen e pilung."

¹⁴ Ma aram e ba'aray e n'en ni yog le'engin nge pi tafager rok ngak, "Mangfan ndab mog ngan chamey ba fen e mo'ochol, ni medlip i ragag nge lal e fit tolngin? Me gabul ni kadbul ma gog ngak fare pilung ngan uchuluy Mordekai riy, ngemu' ma ga yan ko mur ni ga ba felfelan'."

Me leamnag Haman ni bfel' e re thin nem, ma aram me yog ngan chamey fare fen e mo'ochol.

Fare pilung ni tayfan Mordekai

¹ Re nep' nem e deyag ni mol e en ni pilung, me yog ni ngan fekbabyoren e re nam nem ngan be'eg ngak.

² Gin nni be'eg ngak e ku bay riy murung'agen Mordekai ni pir'eg ba makath ntay ni ngan thang e pogofan rok, ni aram fare makath ni tay Begthana nge Teresh, fa gali *eunuch* nu lan e naun rok e en pilung ni yow ma matnagiy e pi senggil rok fare pilung.

³ Me fith fare pilung ni ga'ar, "Bu uw rogon ni kadted fan Mordekai nge tow'ath rok ni kad pi'ed ko biney nike rin'?"

Me fulweg e pi tapigpig rok ni lungurad, "Dariy ban'en ni ka ni ngongliy ni fan ngak."

⁴ Me fith fare pilung ni ga'ar, "Bay reb e pi tolang rog u lan e re naun ney e chiney?"

Ngiyal'nem ma kafni thum' Haman ngalan e yoror; ke yib ni nge yog ngak e en pilung ni ngan uchuliy Mordekai ko fare fen e mo'ochol ni kafin ni mu'nag.

⁵ Ma aram me fulweg fapi tapigpig ni lungurad, "Ke taw Haman ni be son nigem."

Me ga'ar fare pilung, "Mu pow'iyed nga naun."

⁶ Ma aram me yib Haman nga naun, me ga'ar fare pilung ngak, "Ba'aray be' nrug be athepeg ni ngan tayfan. Mang e thingar gu rin' ko re mo'on ney?"

Me leamnag Haman rok ni ga'ar, "Mog, mini' e be finey e en pilung ni nge tayfan? Ri dariy be', ya bmuduwgil ni gag."

⁷ Ma aram me ga'ar Haman ngak fare pilung “Re mo'on ni ba'adag pilung ni nge tayfan,

⁸ e ngan fek madan e pilung nib n'uw, ni gur pilung e ga ma yin', nge fare os ni ga ma yan riy, ni bay ba te'elyaw ni ka ni ayliy nga lolgen e re os nem ni rarogon e pilung.

⁹ Ma gog ngak reb e tin th'abi tolang e tayugang' rom nge yin' fare mad rom nga daken e re mo'on nir, me tay nga daken fare os me kol gufan nge yannag u lukngun e binaw i yan. Ni be tolul ni be ga'ar: ‘Amuguyed aray rogon nma girdi'nag pilung e cha' nike felfelan' ngak!’ ”

¹⁰ Ma aram me ga'ar fare pilung ngak Haman, “Mu papey nigem ngam man mu fek fapi mad rog nib n'uw nge fare os rog, mag gilnag bugwan Mordekai ni fare *Jew*. Gubin e tin kamog ni ngan rin' ngak e go' ngam rin'. Ga ra pir'eg ni be yimum' u langan e garog rog.”

¹¹ Ma aram me yan Haman i fek fapi madan e pilung nib n'uw nge fare os, me yin' fapi mad nga daken Mordekai. Me af Mordekai nga daken fare os me yannag Haman i Mordekai u lukngun binaw, ni be tolulnag ko girdi' e ngiyal'nem ni yow be yan ni be ga'ar: “Amuguyed aray rogon nma girdi'nag pilung e cha' nike felfelan' ngak!”

¹² Aram me sul Mordekai nga langan e garog u tafen pilung me gurnag Haman ir nge yan nga tabnaw rok, nike upunguy owchen ya ke tamra'.

¹³ Me weliy ngak le'engin nge gubin fapi fager rok urngin ban'en ke buch rok. Ma aram me ga'ar le'engin ngak nge fapi fager rok ni yad ba gonop, “Irrera' tabolngin ni gimew be thil Mordekai be gel

ma ga be me'waer. Ma fa'anra ba *Jew*, ma ri bayi gel ngom. Dabiyag ni ngam gel ngak."

Haman nni thang e fan rok

¹⁴ Nap'an ni ka yad be non me yib e pi *eunuch* ni yad ba gur ni ngar feked Haman i yan ko fare madnom nike ngongliy Ester.

7

¹ Ma aram me yan fare pilung nge Haman ni ngar abichgad Ester

² ko yay ni l'agruw ngay. Ma nap'an ni yad be unum e wayin me fith fare pilung Ester bayay ni ga'ar, "Aram e chiney, i gur *Queen* Ester, mang e ga ba' adag? Mog ngog mu gu pi' ngom. Ni mus nga baley u gil'ilungug mu gu ra pi' ngom."

³ Me fulweg *Queen* Ester ni ga'ar, "Fa'anra ba m'agan'um ngay i gur Pilung ni ngam pi' e n'en ni gu be siro'nag ma gu be wenignag ngom, ni dab ni thang e pogofan rog nge girdi' rog.

⁴ Gamad e pi girdi' rog e ka ni pi'mad nchuway' ni ngan thang e fan romad. Fa'anra mang e kemus ni kan pi'mad ni chuway' ni bod e sib, ma ku gu th'ab gulngag ndab gu magawon nigem riy; ma biney e ngan thirifmad u but' mi ni thang owchemad!"

⁵ Aram me fith Xerxes ni Pilung Ester ni ga'ar, "Mini' e en nike thiyen' ma ke learnag ban'en ni errogan? Bu uw e re mo'on nir?"

⁶ Me fulweg *Esther* ni ga'ar, "En ni to'ogor romad, ni ir e be tay thibngimad, e re mo'on ni kireb ney i Haman!"

Me sap Haman ngak fare pilung nge fare *queen* ni kari rus.

⁷ Me sak'iy fare pilung ni kari damumuwan galang, nge chuw u lan fare senggil, nge yan nga wean ngalan e milay'. Ma kenang Haman nike t'ar fare pilung u wan' ni nge gechignag ni fan e ren'ey, ma aram me par nde yan nga wean ni nge wenig ngak *Queen* Ester ni nge ayuweg e pogofan rok.

⁸ Ka fin yigi pag ir nga but' nga daken ba chiya' nib n'uwan bay Ester u daken ni nge wenig ni ngan runguy me sul fare pilung nga senggil nike yib u milay'. Nap'an ni guy fare pilung e n'en ke rin' Haman, me tolul ni ga'ar, "Mogew, re mo'on ney e nge kol le'engig u roy u p'eowcheg, u lan e naun rog?"

Ma yug nap'an ni non fare pilung ni aram rogon me upunguy fapi *eunuch* lolugen Haman.

⁹ Ma aram me ga'ar bagyad ni Harbonah fithingan, "Cha'aney i Haman e ke chamey ba fen e mo'ochol u tafan ni bochan e nge uchuluy Mordekai riy, ni fa'anem ni ayweg e pogofan rom i gur pilung. Re fen e mo'ochol nem e medlip i ragag nge lal e fit tolngin!"

Me ga'ar fare pilung, "Mu uchliyed Haman riy!"

¹⁰ Ma aram mi ni uchuliy Haman nge yim' ko fare fen e mo'ochol nike chamey ni fen Mordekai. Aram me m'ay e damumuwan rok fare pilung.

8

Ester ni ayweg e pogofan rok e pi Jew

¹ Ka rofen nem me pi' Xerxes ni Pilung tafan Haman ni to'ogor rok e *Jew* ngak *Queen* Ester. Me yog Ester ngak fare pilung ni Mordekai e be' rok.

Ma aram mi ni pi' mat'wun Mordekai ngi i yan nga p'eowchen fare pilung.

² Me luf fare pilung e luwaw rok ni bay e hang riy (nike fulweg rok Haman) nge pi' ngak Mordekai. Me tay Ester Mordekai nge milfan tafen Haman ngak.

³ Miki non Ester ko fare pilung bayay, nike pag ir nga but u rifrifen ay ni be yor. Ma be wenig ngak ni nge taleg fare makath rok Haman nib togopluw ko *Jew*, ni Haman e reb i owchen Agag.

⁴ Me k'iyag fare pilung e sog rok nib gol ngak Ester, me sak'iy me ga'ar,

⁵ "Fa'anra bfel' u wun'um i gur pilung ma fa'anra gub t'uf rom, ma ga be finey nib mat'aw, ma wenig ngom mu yoloy bang e babyor ngam siyeg e tin keyog Haman nib mo'on ni fak Hammedatha ni owchen Agag, ni ngan rin' ni fan e nge mathmit gubin e *Jew* ni bay u tan gil'ilungum.

⁶ Bu uw rogon i lubeg rog e biney e riya' ni nge aw ko tirog e girdi', ni ngan thang owcharad?"

⁷ Ma aram me ga'ar Xerxes ni Pilung ngak Ester ni *Queen* nge ngak Mordekai nib *Jew*, "A musap-gow, kugog kan uchuluy Haman ke yim' ni bochan e makath rok nib togopluw ngak e pi *Jew*, ma kug pi' tafen ngak Ester.

⁸ Machane bbug i thin ni kan yoloy kan garareg ni bay fithingan e en pilung riy ma ka ni pirdi'iy e pow rok e pilung ngay e dabyag i thilyeg. Ma demturug e tin gimew be leamnag mra yag ni mu yoloyew nge yan ngak e pi *Jew*; ni ngan yoloy u tan fithingag mi ni pirdi'iy e hung ko pilung ngay."

⁹ Pin'ey e buch ko rran ni rliw' nge dalip ko pul

ni dalip ni fare pul ni *Sivan*. Me pining Mordekai fapi tayol rok fare pilung me yog ngorad ko mang e ngar yoloyed ngak e pi *Jew* nge ngak e pi governor, pi tolang ko am, nge pi tayugang' u gubin fa 127 yang i nug ni tabab u India me yan i mada' nga Sudan. Fa yung i babyor e go' ni yoloy nthin rok e pi girdi' ko yungi nug nem nge yol rorad.

¹⁰ Yog Mordekai ni ngan sayinnag fithingan Xerxes ni Pilung ngay, mi ni pag e hung rok ngay. Mini milnag u os ngan werereg nib machreg.

¹¹ Bay ko yungi babyor nem ni be yog fare pilung ko pi *Jew*, nra yib e cham ngorad, ma ngar ayuweged e pogofan rorad. Demturug e re mit i girdi' u lan fa yungi nug ni yad ra yib ni cham ngak e *Jew*, fa ngak pifakrad, fa ppin rorad, mra yag ni ngar chamgad ngorad ngar thanged owcherad; miyad fanay e tirorad.

¹² Re thin ney e ni fanay u ga'ngin yu Persia ko rofen nturguy ni ngan thang mit e *Jew*, rofen ni ragag nge dalip ko bin ragag nge l'agruw e pul ni *Adar*.

¹³ Re bugithin ney e nog nib motochiel minog ngak urngin e girdi' nu lan gubin yang e pi nug, ni bochan e nge fal'eg e pi *Jew* rograd ni ngar filed biyan e pi to'ogor rorad e rofen nem.

¹⁴ Me yog fare pilung ngak e pi tayan u os ni ngar afgad nga daken e pi os rok ngranod ni kari mus machranginrad. Ngar werereg fare thin u lan yu Susa ni fare binaw ntochuch.

¹⁵ Me chuw Mordekai u tafen fare pilung nike yin' madan e pilung nib ra'en mak'ef nge wech, nge ba wuru' e mad nni ngongliy ko mad nrib fel' nib *purple*, nge ba te'elyaw ko pilung nib gol ni rib

fel' ya'an. Min tolul mi ni garusnag e felfelan' u lan e yu pa' i kanawo' u Susa.

¹⁶ Ya ke felan' ma ke pagan' e pi *Jew*, ka ra felfelan'gad ma ka ra thamiyed ni ngar gelgad.

¹⁷ Mu lan urngin e pi binaw nge pi yungi nug nnap'an ni yira be'eg fare thin nike yib rok e en pilung, me tabab e pi *Jew* ko madnom nge mur ni kar felan'gad. Ma aram me yo'or e girdi' ko taliw rok e pi *Jew* e ngiyal'nem ni bochan e kar rusgad ngorad.

9

Pi Jew nra thirifed e pi to'ogor rorad u but'

¹ Me taw ko rran ni ragag nge dalip ko pul ni *Adar*, ni aram fare rran ni ngan maruwel ko fare thin nike yog fare pilung, ma ku rofen ni be athpeg e pi to'ogor rok e pi *Jew* ni ngar gafgow niked e *Jew*. Machane gathi aram rogon ni aw ya pi *Jew* e ra gelgad.

² Gubin e binaw ni bay e *Jew* riy u lan gil'ilungun fare pilung, ma go' ka ra fal'eged rogorad ni ngar chamgad ngak e en nge yib ni cham ngorad. Girdi' u gubin yang e go' rrusgad ngorad, dariy be' ni yag ni nge togopluw ngorad.

³ Gubin e pi tolang nu lan e yungi nug i yan, nge pi governor, nge pi tayugang' ko am, nge pi'in owchen e en pilung e go' ra ayuweged e pi *Jew* nem, ni bochan e go' yad be tamdag ngak Mordekai.

⁴ Go' nnang u lan gil'ilngun fare pilung ni ngiyal'nem e ke ga' lungun Mordekai u lan tafen e pilung ma ka be ga' lungun i yan.

⁵ Ere pi *Jew* e yag ni ngar rin'ed e tin yad ba'adag ngak e pi to'ogor rorad. Ra chamgad ko saydon ngar li'edyad ngarm'ad.

⁶ Go' lan yu Susa ni aram fare binaw ntochuch ma 500 e girdi' ni thang e pi *Jew* e pogofan rorad.

⁷⁻¹⁰ U fithik' fapi girdi' ni ka ni thang e pogofan rorad e bay ragag e pagel riy ni fak Haman nib mo'on ni fak Hammedatha, ni to'ogor rok e *Jew*: Parshandatha, Dalfon, Aspatha, Poratha, Adalia, Aridatha, Parmashta, Arisai, Aridai, nge Vaizatha. Machane yug aram rogon ma dar feked ban'en.

¹¹ Ka rofen nem minog ngak fare pilung urngin e girdi' ni ka ni li'rad u lan yu Susa.

¹² Ma aram me ga'ar fare pilung ngak Ester ni *Queen*, "Go' lan yu Susa ma 500 e girdi' nike thang e pi *Jew* e pogofan rorad riy, nib mu'un fa ragag' i pumo'on ni fak Haman ngay. Ere bu uw rogon e tin kar rin'ed u lan e yungi nug i yan! Ku mang e ga ba'adag e chiney? Nge yag ngom. Mog ngog komang e kag ba'adag, mu gu pi' ngom."

¹³ Me fulweg Esther ni ga'ar, "Fa'anra ba m'agan'um ngay i gur pilung me gabul ma ga pag e pi *Jew* ni yad bay u lan yu Susa ngku rin'ed bayay e tin ni mu pagrad ngar rin'ed e daba'. Min tining e ldow rok fa ragag i pumo'on ni fak Haman u tagil' e mo'ochol ngalang."

¹⁴ Me yog fare pilung ni ngan rin' e ran'ey, mi ni wereg e thin riy u lan yu Susa. Mi ni tining e ldow ko fa ragag i pumo'on ni fak Haman ngalang.

¹⁵ Rofen ni ragag nge aningeg ko pul ni *Adar* miki yib e pi *Jew* ni yad bay u Susa nga ta'bang

ngkur thanged e pogofan rok 300 e girdi' nu lan fare binaw. Machane ku der feked ban'en rorad.

¹⁶ Ma ku errogon e pi *Jew* ni yad bay u lan e yungi nug i yan, ya go' ra yu ulunggad ngar ayuweged yad rok e pi to'ogor. Miyed thang e fan rok 75,000 e to'ogor rorad. Machane ku der feked ban'en.

¹⁷ Ren'ey e ni rin' ko ragag nge dalip fane pul ni *Adar*, nge rofen ni ragag nge aningeg fane pul mar toffangad, miyad tay e binem e rran ni ngu'ur murgad ma yad be felfelan'.

¹⁸ Machane pi *Jew* nu Susa e yad ma yib nga ta'bang e rofen ragag nge dalip nge ragag nge aningeg fane pul, miyad toffan ko rofen ni ragag nge lal, miyad tay e re rran nem ni ngar murgad miyad be felfelan'.

¹⁹ Irera' fan ni pi *Jew* ni yad ma par u lan yuchi binaw nib achig e yad ma tay e rofen ni ragag nge aningeg e rran ko pul ni *Adar* ni yaran e falfelan', nge mur, ma yad be thilyeg e tow'ath rorad ni ggan.

Fare madnon ni Purim

²⁰ Me tay Mordekai e pin'ey nga babyor nge pi' babyoren nge yan ngak gubin e pi *Jew* ni tin nib chugur nge tin nib palog ni yad ma par ko fare nam nu Persia,

²¹ ni be yog ngorad ni ngu'ur madnom niged e rofen ni ragag nge aningeg fane pul nge rofen ni ragag nge lal fane pul ko pul ni *Adar* ni gubin e duw.

²² Irera' e pi rran ni thang pi *Jew* owchen e pi to'ogor rorad; irera' e re pul ni meyor nge marus ni un tay e thil nge yib e felfelan' nge fel' laniyan' nga luwan. Minog ngorad ni ngu'ur madnom

niged e gali rran ney ni yad be mur u fithik' e felfelan', ma yad be pi'rorad e ggan ni tow'ath ma ngkur pi'ed boch ko pi'in gafgow.

²³ Ma aram me fol e pi *Jew* ko tin keyog Mordekai ni ngar rin'ed, me par fare madnom nib yalen ni yima rin' ni gubin e duw.

²⁴ I Haman nib mo'on ni fak Hammedatha, ni reb i owchen Agag ma ir e to'ogor ko *Jew*, ir e girengiy e pow ("purim," ni yad ma yog) ni nge duwgiliy e rofen ni ngan thang mit e pi *Jew*; i turguy ni nge thirifrad u but'.

²⁵ Machane yan Ester ngak e en pilung, me yoloy fare pilung e tin ngan rin' ni Haman e nge aw fare gafow ngak ni tanomnag ni nge aw ko pi *Jew*, ir nge pifak ni pumo'on e ni uchliyrad ko fare tafen e mo'ochol

²⁶ Ireram fan ni fa gali rran ni yaran e madnom e Purim fithingan, bochan e tin nni yoloy ngalan e re gi babyor ney, e aram e n'en nra machda' niged, ma aram e n'en ni aw ngorad,

²⁷ me tay e pi *Jew* nib motochiyel rorad nge pi'in owcherad, nge pi'in ra pachegedyad ko *Jew*, ni gubin e duw ko gali rran nem, ma yira madnom nrogon nike yog Mordekai ni ngu'un rin'.

²⁸ Mi ni duwgiliy ni gubin e pi tabnaw rok e pi *Jew* u gubin e nam nge gubin e mfen i yan nga m'on e dab ra paged talin ni ngu'ur madnom niged fa gali rran ni Purim ni dariy n'umngin nap'an.

²⁹ Ere Ester ni *Queen*, ni be' ni bpin ni fak Abihail, e cheag ngak Mordekai, ngkura yoloyew bang e babyor ni murung'agen e Purim ni yow be ta'chiylen e madnom ni Purim.

³⁰ Re gi babyor ney e ni yoloy ni nge yan ngak

gubin e *Jew*, min pi' yuyang nge yan ko fa 127 yang i nug ko nam nu Persia. Ni be athapeg e gapas nge fel'rogon nga daken e pi *Jew*,

³¹ ma be pow'iyrad nge pifakrad ni ngu'ur mad-nom nged e Purim u ngilan', ni bod rogon fapi yalen nra tayew ngal'an ma ngan pag e abich ma nge kirban'uy. Re thin ney e yog Mordekai nge Ester ni *Queen* ni dabisiy ni ngan rin'.

³² Ester e ta'chiylen ngari micheg e pi yalen nem ni Purim, ni ngan yoloy nga lane babyor ko nam.

10

Gilbugwan rok Xerxes nge Mordekai

¹ I Xerxes ni Pilung e pag lungun nga daken gubin e girdi' ni yad bay u tan gil'ilungun ko pi nam ni bay u charen e day nge tin bay nga arow nge yog e pin'en ni thingar rin'ed.

² Urngin e pin'en ni i rin' ngi i gilbugwan riy, nib mu'un ngay murung'agen Mordekai ni tolangnag e liw rok, e go' kan yoloy ngalan *Chepin e Pilung nu Persia ngu Media*.

³ I Mordekai ni fare *Jew* e ir e migid tolangin ngak Xerxes ni Pilung. Mordekai e ma tay e *Jew* fan ma go' yad ba'adag daken. I maruwel ni nge fel'ngake e girdi' rok nge ngak gubin e pi'in owchen ni nge dabi buch ban'en rorad.

Bible Ni Thothup
The Holy Bible in the Yapese language of the
Federated States of Micronesia

Copyright © 2007 Bible Society of Micronesia

Language: Yapese

This translation is made available to you under the terms of the Creative Commons Attribution-No Derivatives license 4.0.

You may share and redistribute this Bible translation or extracts from it in any format, provided that:

 You include the above copyright and source information.

 You do not make any derivative works that change any of the actual words or punctuation of the Scriptures.

Pictures included with Scriptures and other documents on this site are licensed just for use with those Scriptures and documents. For other uses, please contact the respective copyright owners.

2017-12-21

PDF generated using Haiola and XeLaTeX on 18 Apr 2025 from source files dated 13 Dec 2023

37b6628b-b71d-5df3-af33-fc1d4dd69788